

СЛОВО

ДО КЕРІВНИКІВ ШКОЛ
ЗАКАРПАТСЬКОЇ
ОБЛАСТІ
“А У ВАС Є ДІТИ-РОМИ?”

Сбербанк
г.п.п. О. В. Ш. (О. В. Ш.)

Ужгородська районна організація
«Союз Українок»

Група педагогів недільної школи
Концівській ЗОШ 1-III ступенів
Ужгородського району

СЛОВО
ДО КЕРІВНИКІВ ШКІЛ
ЗАКАРПАТСЬКОЇ
ОБЛАСТІ
«А У ВАС Є ДІТИ-РОМИ?»

Просимо включитися в реалізацію
обласної цільової програми
«Ромське населення»
на 2003-2006 роки,
схваленої третьою сесією
обласної ради IV скликання

Концово, 2003 р.

Інформативно-довідкове видання з досвіду роботи
для керівників недільних ромських шкіл Закарпаття
(за сприяння Міжнародного фонду «Відродження»).

Укладач і автор **Олена Федорова**,
директор школи, керівник недільної школи
дітей-ромів села Концово
та випускників Холмоцької ЗОШ І–ІІ ступенів.

*На обкладинці фотоколаж,
в якому використані фотографії
з книги «История цыган. Новый взгляд»
(под ред. проф. Г. С. Деметра).
— Воронеж, 2000.*

© Федорова Олена, 2003

ВСТУП

Створення і робота недільних шкіл в області є закономірним процесом реалізації загальнодержавної програми розвитку національних спільнот у відповідності з Конституційними нормами і законодавчими актами Української держави, вимогами Рамкової конвенції про захист національних меншин і Європейської хартії регіональних мов або мов меншин.

Закарпаття — край багатонаціональний. Ця особливість завжди визначала і міру відповідальності органів виконавчої влади в справі задоволення духовних інтересів та потреб національних меншин. Адже сьогодні на території області проживають представники близько 100 національностей, створено і діють 46 національно-культурні товариства, в т.ч. 14 ромських, що мають обласний статус.

У їхній роботі одним з головних завдань є розвиток освіти, збереження та розвиток самобутніх національних культур, традицій і звичаїв. Велика увага приділяється забезпеченню необхідних умов для навчання дітей рідною мовою в школах та навчальних закладах.

Звичайно, як і в кожній новій справі, так і в організації роботи недільних шкіл, є чимало труднощів. Насамперед, мова йде про забезпечення їх програмами, навчальними планами, методичною літературою, кваліфікованими педагогами, відповідними приміщеннями тощо. Але головне, що є бажання її продовжувати, є і розуміння і підтримка з боку органів державної влади.

МОЯ УКРАЇНО

М. КОЗИМИРЕНКО

*Моя Україно, улюблений краю,
І вдень, і вночі я твій біль відчуваю,
І очі застелюють сльози солоні
І паморозь тихо лягає на скроні.*

*Кудись закликали нас гасла, плакати,
Не міг я їх розумом, серцем сприйняти.
Не можу збагнути: за розум, чи вроду
Награда та пільги лиш слугам народу.*

*Для себе нічого не вимагаю.
Не б'ю себе в груди, не рвуся до раю.
Мені лише треба дощу весняного,
Щоб пліснявість змити з усього, з усього.*

*Хочу тебе бачити відродженою знову
Пісні твої чути, Шевченкове слово.
Щоб цигана ти поважала як сина.
Бо ти моя ненька, моя Україно!*

ВОЗРОДИСЯ, РІДНА ШКОЛО!

У кожного народу є свій духовний батько.

Тарас Шевченко — в українського, Шандор Петефі — в угорського, Адам Міцкевич — у польського, Олександр Пушкін — в російського, Шота Руставеллі — в грузинського... У ромів, неначе компенсуючи цим відсутність матері-батьківщини, духовним символом стала жінка.

«Папуша — перша циганська поетеса», — так сказала про героїню своєї поеми «Циганська муза» Ліна Костенко.

Польська ромка Папуша — (Броніслава Вайс) першою з ромів зуміла вирватися з мороку неосвіченості. Вона мріяла, щоб у дітей дитинство було не вокзально-табірним, не жебрацьким, а шкільним.

Під школою стояла. Питала у дівчаток,
Смагливими руками, допавши букваря:
Оце велике СЛОВО, — а де його початок?
Для чого букві хвостик? Як пишеться зоря?

* * * * *

А так ми вільні, ми —

Ну, добре, конокради.

Неграмотні? — нехай. Розбещені? — напів.

Зате у нас нема відступництва і зради.

Від чого відступать? — від сонця, від степів?

І є у нас ліси. Пісні є старовинні, —

Старе вино душі? Навіщо нам скрижаль?

І що кому до нас? Кому і що ми винні?

Ми — протяг золотий в історії держав.

Ми — мідний листопад, гортанний клекіт болю,

Зявились, як приснились, і слід про нас прочах.

А грамота?

Хіба ми не читаєм долю

По лініях руки, по зорях, по очах?

*(Уривок із поеми Ліни Костенко
«Циганська муза»).*

І все-таки, чому необхідно займатися освітою ромської молоді?

Через 10–15 років наші сьогоднішні учні стануть основними платниками податків. За рахунок поступлення в бюджет виплачуються пенсії, утримуються школи, тощо

Згідно даних перепису населення 2001 року в нашій області і в Ужгородському районі проживають:

Закарпатська область				Ужгородський район		
№	Національності	Кількість у тис. чол.	У % відношенні до населення	Національності	Кількість у тис. чол.	У % відношенні до населення
1	Українці	1010,1	80,5	Українці	43,5	58,4
2	Угорці	151,5	12,1	Угорці	24,8	33,4
3	Румуни	32,1	2,6	—	—	—
4	Росіяни	31,0	2,5	Росіяни	2,0	2,0
5	Цигани	14,0	1,1	Цигани	3,0	4,1
6	Словаки	5,6	0,5	Словаки	1,2	1,6
7	Німці	3,5	0,3	—	—	—
	Разом:	1254,5			74,4	

У нашій області, згідно даних перепису населення 2001 року, проживає 14,0 тис. ромів, в тому числі — 9 тис. 700 дітей. Найбільша кількість ромів компактно проживає в Ужгородському (3,0 тис.), Берегівському (2,2 тис.), Мукачівському (1,3 тис.), Виноградівському (0,9 тис.), В. Березнянському (0,5 тис.) районах, у м. Ужгороді (1,7 тис.), Берегові (1,7 тис.), Мукачеві (1,4 тис.), Хусті (0,1 тис.) чоловік.

У числі учнів області навчається 4846 чол. дітей-ромів школоповинного віку. З них в Ужгородському районі 770 чол., Берегівському — 814 чол., Виноградівському — 436 чол., Перечинському — 449 чол., Мукачівському — 424 чол., Іршавському — 360 чол., В. Березнянському — 119 чол., у містах Ужгороді та Мукачеві школу відвідують відповідно по 426 і 543 учні-ромі. У школах інтернатах виховується 199 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування і безпритульних.

Більше 68% школоповинних ромів вступають у ранні шлюбні відносини, народжують дітей.

На Закарпатті тільки 14% ромів мають середню освіту, 83,7% — неповну середню, 0,3% — здобувають спеціальну освіту і лише 0,1% — вищу освіту. Регулярно школу відвідують близько 30% ромів.

Така статистика...

І знову приходять на згадку слова Ліни Костенко:

Чи ми кого в житті несправедно карали?

Чи, може, наш народ когось зі світу зжив?

От тільки і всього: у людства курку вкрали,

Чи, може, який циган в поліції служив?

Звелися і пішли. У нас нема адреси,
І цвинтарів нема. Ми — вітер. Ми — туман.
Закинь своє перо. Як чорта бійся преси
Ще прийдуть нас повчать та й буде нам капкан.
В будинки заженуть, в оті бетонні мушлі.
Вростати у верстати, артіль і ремесло.
Ти хочеш, щоб зів'яли в неволі наші душі?
Щоб вогнище циганське мохами заросло?...

*(Із поеми Ліни Костенко
«Циганська муза»).*

Ще в далекому 1999 році спільно з римо-католицьким священником, отцем Пийтером ми вперше зробили спробу залучити до навчання в школі ромську молодь з Коңцівського табору. А в наступному році, у співпраці з вчителем-ромом Горватом Б. А. при підтримці Міжнародного фонду «Відродження» та Голови обласного національно-культурного товариства «Рома» Адама Й. І., в Коңцові створено недільну школу для дітей-ромів. У 2000 році на святі «Возродися, рідна школо» представники різних громадських організацій і державних установ вели предметну розмову «Як зацікавити дітей-ромів школою, як вселити в них прагнення вчитися?».

Протягом 2000–2002 років група педагогів у числі Горвата Б. А., Мильо Б. Л., Горгош Н. В., Стадника В. В. та ін. кожен по своєму активно сприяли роботі недільної школи. Показники відвідування учнями-ромами школи коливалися від 40–45

до 50 відсотків. Це були цікаві педагогічні сходишки по навчанню грамоти ромських дітей у складі різновікової групи, пошук контактів з батьками-ромами, які широко раділи за своїх дітей і відвідували заняття танцювальної групи, ромських ремесел, історії ромів, давали різні поради. Але творчі періоди педагогічного експерименту, який підтвердив, що ромські діти успішно проходять соціальну адаптацію до умов навчання в загальноосвітній школі, час від часу затьмарювалися різними проявами незадоволення зі сторони.

Тому, за рішенням батьківських зборів учні-роми з вересня 2002 року почали займатися в загальноосвітніх класах разом з ровесниками. Предмети ромської історії, культури, звичаїв вивчалися за окремим розкладом.

Якщо в першому семестрі відвідування ще було на рівні 30 відсотків, то з початку 2 семестру кількість учнів-ромів на уроках різко зменшилася. Загострилися проблеми з медичними показниками.

Ми прийшли до висновку, що необхідність шукати шляхи розв'язання проблеми освіти ромської молоді та підготовки її до праці ще не стоїть гостро на порядку денному. Суспільство намагається не помічати цю проблему. Наш експеримент виправдовував себе, поки не виникло ряд перешкод в основному суб'єктивного, зовнішнього характеру.

Громадянська світа ромської молоді при сприятливому утвердженні її національної самосвідомості у співпраці громадських організацій та школи дає позитивні результати. Але суспільна свідомість

повинна змінитися у ставленні до освіти ромів, як до важливої соціально-економічної проблеми. Тоді і успіхи прийдуть, і життя буде заможніше у всіх громадян нашого суспільства.

А поки що розгляньмо паспорт нашої школи на 5 наступних років. У нашому селі показники народжуваності підтверджують, що проблема залучення до навчання ромської молоді з року в рік буде гострішою. Необхідно об'єднати всі зусилля для її вирішення вже сьогодні. Через 5 років у числі учнів нашої школи кожен третій буде ром. А як у Вас, шановні колеги?

І ще одне СЛОВО до органів місцевої влади, самоврядування, керівників національно-культурних ромських товариств, громадських організацій і всіх громадян нашого краю:

Освіта ромської молоді, як і молоді взагалі, — це не тільки шкільна проблема, це проблема нашого суспільства і його майбутнього.

2003 рік.

З повагою

*Директор ЗОШ 1-III ступенів
с. Концово, керівник недільної школи
О. В. ФЕДОРОВА*

**ВИТЯГ ІЗ ОБЛАСНОЇ ЦІЛЬОВОЇ
ПРОГРАМИ «РОМСЬКЕ
НАСЕЛЕННЯ»,
схваленої третьою сесією Обласної
Ради від 25 вересня 2002 року, №57**

«Українська держава, спираючись на вікові традиції співіснування на її території представників різних національних меншин і народів, дбає про задоволення етносоціальних потреб усіх етнічних спільнот. Тому одним з пріоритетних напрямків державної політики на сучасному етапі є забезпечення гармонійного співіснування осіб різних національностей, що проживають на території України.

Напрями державної політики у сфері міжнаціональних відносин визначені Конституцією України, законами України «Про національні меншини в Україні», «Про громадські об'єднання», відповідними актами Президента України та Кабінету Міністрів України.

Політичні і соціально-економічні зрушення, що відбулися останнім часом в Україні та області, знайшли своє відображення і в середовищі ромського населення...

Значна частина дорослого працездатного населення систематично виїжджає в інші регіони України в пошуках роботи, веде неосідлтий спосіб життя, що негативно позначається на морально-психологічному кліматі сімей та вихованні дітей. Багато дітей-ромів та ромів похилого віку жебракують.

Переважна більшість ромів мають низький загальноосвітній і культурний рівень. Ромські школи не мають відповідної навчально-матеріальної і технічної бази..., у зв'язку з чим нестабільно функціонують групи продовженого дня, робота яких сприяла би вирішенню проблеми жебрацтва, зменшенню росту злочинності, підвищенню рівня відвідування навчальних занять, забезпечення гарячого харчування.

У місцях компактного проживання ромів мають місце грубі порушення санітарно-гігієнічних умов...

Мета та основні завдання Програми:

Посилення соціалізації підростаючого покоління, зокрема дітей ромської етнічної групи.

Вдосконалення системи освіти та охорони здоров'я ромського населення.

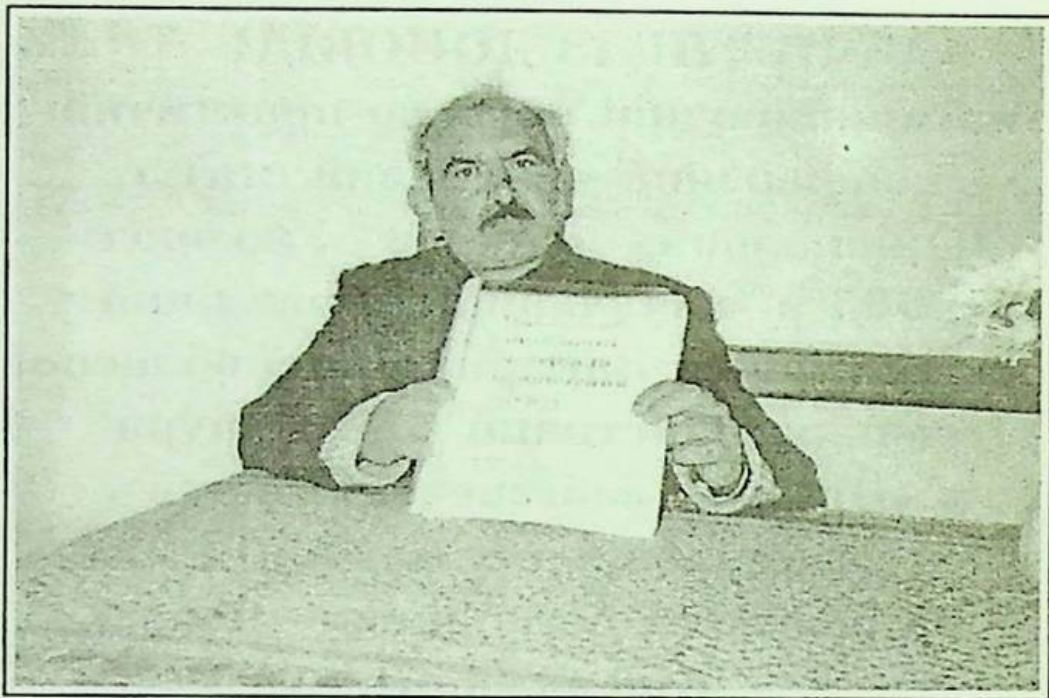
Очікувані результати виконання програми

Покращення відвідування закладів освіти дітьми шкільного віку та збільшення рівня освіченості в середовищі ромського населення. Поступове залучення працездатного населення до громадських робіт, відновлення традиційних ремесел, створення нових робочих місць та закріплення ромів у трудових колективах.»

ВИТЯГ ІЗ ДОПОВІДІ
на міжнародній науково-практичній
конференції «Правовий статус
національних меншин», Ужгород,
2003 р. начальника управління
освіти і науки Закарпатської обласної
держадміністрації Б.М. Качура
«Правове забезпечення прав
національних меншин
на освіту та регіональна модель
її реалізації».

В систему освіти повертаються недільні школи як одна з форм повернення народам і національним групам реалізації права на вивчення рідної мови, літератури і історії, національних і культурних традицій рідного народу, відповідно до потреб населення, що проживає в даному регіоні. Таких шкіл в області є понад 20 (єврейські, ромські, польська, вірменська, німецька, російська).

*Горват Берталон Адальбертович —
перший вчитель-ром недільної школи
с. Коцово, 2000 рік.*

Виступ на святі. 2001 рік.

*Під час екскурсії
до Мукачівського замку. 2002 рік.*

*Учні недільної школи с. Кошцovo.
2003 рік.*

Інформативно-довідкове видання з досвіду роботи
для керівників недільних ромських шкіл Закарпаття
(за сприяння Міжнародного фонду «Відродження»).

Олена Федорова

**СЛОВО ДО КЕРІВНИКІВ ШКІЛ
ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ
«А У ВАС Є ДІТИ-РОМИ?»
(КЕ ТУМÉНДЕ СІ ЧГАВÓРА?)**

Підписано до друку 19.07.2003. Формат 84x108/32.
Гарнітура Bodoni. Папір офсетний. Друк офсетний.
Умовн. друк. арк. 0,84. Обл.-вид. арк. 0,26.
Тир. 150 прим.

ПП «Два кольори».
м. Ужгород, пл. В. Гренджі-Донського, 3.

ΚΕ ΤΥΜΙΕΝΔΕ ΣΙ ΤΓΑΒÓΡΑ?

